

Rafał Dmowski

Biskup Feliks Łukasz Lewiński – pierwszy biskup diecezji janowskiej, czyli podlaskiej

Postać bp. Feliksa Łukasza Lewińskiego ze wszech miar zasługuje na przypomnienie jej szerszemu gronu czytelników. Biskup, mimo że był pierwszym biskupem diecezji janowskiej, czyli podlaskiej, nie doczekał się do dziś biografii. Dla mieszkańców Łosic i okolic przypomnienie jego osoby jest niezmiernie ważne ze względu na to, że przez kilka lat rezydował i rządził diecezją podlaską z pobliskiego Zakrza gdzie kupił majątek.

W dotychczasowej historiografii można spotkać odmienne daty obejmowania urzędów przez bp. Lewińskiego. Rozbieżności w datowaniu sięgają kilku dni lub nawet kilku miesięcy. Wszystkie występujące w niniejszym tekście daty starano się zweryfikować ze źródłami, co zaznaczono w przypisach.

Nasz bohater urodził się 24 października 1751 r. w miejscowości Lewino w parafii Strzecz na Pomorzu¹ jako syn Franciszka i Konstancji z Dzieścielskich². Był potomkiem miejscowej szlachty h. Brochwicz.

Uczył się w kolegium jezuitów w Sztotlandzie k. Gdańska a następnie w seminarium duchownym we Włocławku, do którego wstąpił 12 września 1775 r. Świecenia kapłańskie otrzymał 4 sierpnia 1776 r. w katedrze Włocławskiej z rąk biskupa sufragana kujawskiego Jana Dembowskiego³.

Studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie zdobył tytuł doktora obojga praw⁴.

Zajmował kolejno różne godności kapitulne i diecezjalne, m.in.: w 1783 r. został kanonikiem włocławskim i kruszwickim, w 1787 r. został kanclerzem konsystorza diecezjalnego (obowiązki pełnił do 1797 r.), w 1790 r. został dziekanem kapituły włocławskiej.

¹ Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie (dalej AAL), Acta Consistorii (Curiae) Podlachiensis, sygn. 62, Akta osobiste bpa F. Lewińskiego. Niestety w rodzinnej parafii, w której był chrzczony nie zachowały się akta chrztu późniejszego biskupa. Zagięły one podczas II wojny światowej. Informacja uzyskana od śp. ks. Z. Młynarskiego.

² A. Soszyński, *Kapituła Katedralna Janowska czyli Podlaska (1818–1967)*, Sawice Kościelne 1952, (fragmenty maszynopisu) s. 14. Niniejsze materiały zawdzięczam śp. ks. Markowi Sobieszkowi.

³ Ks. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818–1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971, s. 89.

⁴ Tamże, s. 90.

11 maja 1790 r. mianowany został proboszczem w Gdańsku⁵. Rok później był komisarzem cywilno wojskowym województwa kujawskiego⁶.

13 listopada 1793 r. biskup wrocławski i pomorski Jan Rybiński mianował go sufraganem diecezji wrocławskiej⁷. Prowizję na biskupa tytularnego Eretrianenckiego otrzymał 12 września 1794 r. w Warszawie⁸. Konsekrację biskupią otrzymał jednak na mocy bulli papieża Piusa II dopiero 19 marca 1795 r. w Niesułkowie⁹ z rąk Rybińskiego. Mianowany został wówczas biskupem tytularnym Erythrae. Współkonsekratorami byli biskupi Iwon Rygowski – sufragan chełmiński i Mikołaj Dembowski – koadiutor kamieniecki¹⁰.

W różnych okresach życia Lewiński piastował urzędy: archidiacona pomorskiego, prepozyta gdańskiego i brzeskiego, scholastyka łączyckiego i kanonika kruszwickiego¹¹. Był także kawalerem Orderu Orła Białego¹².

9 lipca 1809 r. został mianowany przez władze Księstwa Warszawskiego sędzią pokoju w powiecie radziejowskim¹³.

Znał wielu wybitnych ludzi swej epoki, m.in. w 1817 r. przyjmował u siebie we Włocławku Juliana Ursyna Niemcewicza podczas jego podróży po kraju¹⁴.

W opinii napisanej przez bp. Rybińskiego o Lewińskim czytamy, że znany był on „ze swej zdatności, sprawiedliwości...”¹⁵ Z racji swego urzędu zajmował się poprawą obyczajów kleru diecezjalnego, ostro krytykował ześwieczenie widoczne przede wszystkim w uleganiu modzie oraz rozprężenie moralne wśród księży¹⁶. Nie przeszkadzało mu to jednak chodzić samemu w stroju świeckim a nie sutannie. Gdy już jako biskup nominat podlaski przybył do Janowa 7 września 1818 r. i we fraku przedstawił się duchowieństwu wywołał powszechne zdumienie¹⁷.

⁵ *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, t. XVI, Warszawa 1864, s. 960. S. G[all], *Lewiński Feliks* [w:] *Podręczna encyklopedia kościelna Chełmieckiego*, Warszawa 1910, t. XXI–XXII, s. 311.

⁶ P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, „Chrześcijanin w świecie”, 1987, nr 160–161, s. 151.

⁷ Archiwum Secretum Vaticanum (dalej ASV), Processus Consistoriales, *Lewiński Feliks Łukasz na biskupa sufragana wrocławskiego*, vol. 197, k. 171–186.

⁸ ASV, Processus Consistoriales, *Lewiński Feliks Łukasz na biskupa podlaskiego*, vol. 216, k. 398. Mikrofilmy z „Processus Consistoriales” i „Processus Datarie” Archiwum Watykańskiego dostępne są w *Punkcie Konsultacyjnym Pontificio Institutio di Studi Ecclesiastici (PISE) w Warszawie*.

⁹ ASV, Processus Consistoriales, *Lewiński Feliks Łukasz na biskupa podlaskiego*, vol. 216, k. 396.

Kronika Parafii Niesułków na stronie: [www. http://archidiecezja.lodz.pl/~niesulkow/](http://archidiecezja.lodz.pl/~niesulkow/) W opracowaniach jako data konsekracji biskupiej funkcjonuje również data 12 września 1794 r.

¹⁰ ASV, Processus Consistoriales, *Lewiński Feliks Łukasz na biskupa podlaskiego*, vol. 216, k. 396. S. Chodyński, *Biskupi i sufragani wrocławscy*, Włocławek 1906, s. 77.

¹¹ Tamże, dz. cyt., s. 77 i nn.; ks. J. Wysocki, *Józef Ignacy Rybiński biskup wrocławski i pomorski 1777–1806. Zarys biograficzny na tle rządów diecezji*, Rzym 1967, s. 234; *Encyklopedia Powszechna...*, s. 960.

¹² B. Łoza, *Order Orła Białego*, Warszawa 1939.

¹³ Ks. Z. Młynarski, *Sylwetki Biskupów Janowskich czyli Podlaskich „WDP”* 1970, nr 5–6, s. 125.

¹⁴ *Encyklopedia Powszechna...*, s. 960.

¹⁵ Cyt. za: ks. J. Wysocki, dz. cyt., s. 214.

¹⁶ Tamże, s. 40, 114, 160, 214.

¹⁷ ks. A. Pleszczyński, *Opis historyczno-statystyczny parafii międzyrzeczkiej*, Międzyrzec Podlaski 2000, s. 163.

Od 27 lutego 1796 r. do 1818 r. pełnił funkcje oficjała generalnego diecezji wrocławskiej. W swej diecezji w zastępstwie biskupa udzielał wiernym sakramentu bierzmowania, wyświęcał duchowieństwo i odbywał wizytacje duszpasterskie¹⁸. Po śmierci bp. Rybińskiego (4 stycznia 1806 r.), został już 8 stycznia 1806 r. wybrany administratorem diecezji wrocławskiej. Rządził nią samodzielnie przez 12 lat do 1818 r., gdyż bp. Franciszek Skarbek Malczewski z powodu zerwania stosunków dyplomatycznych Napoleona ze Stolicą Apostolską nie mógł objąć władzy w swej diecezji.

Rządy w diecezji janowskiej, czyli podlaskiej

Diecezja janowska, czyli podlaska została erygowana przez papieża Piusa VII bullą „Ex imposita nobis” z dnia 30 czerwca 1818 r.¹⁹. Stolicą diecezji został Janów Podlaski – dawna rezydencja biskupów łuckich²⁰, siedziba kapituły kolegiackiej i seminarium duchownego²¹. Dlatego też nowopowstała diecezja otrzymała nazwę diecezji janowskiej czyli podlaskiej. Tereny diecezji wydzielono z terytorium diecezji lubelskiej²². Łącznie w skład diecezji podlaskiej weszło 117 parafii i dwie filie, które w 1805 r. (tj. wraz z powstaniem diecezji lubel-

¹⁸ ks. Z. Młynarski, dz. cyt., s. 125.

¹⁹ Szerzej w: B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772–1918*, Kraków 1980, s. 45, 48, 205, 211 i n.; P. J. K. Podlasiak (ks. J. Pruszkowski), dz. cyt., s. 104–106 i n.; O. Beiersdorf, *Papiesstwo wobec sprawy polskiej. Wybór źródeł*, Wrocław 1960, s. 271–283; F. Dudka, *Zarys dziejów Diecezji Siedleckiej* [w:] *Magnificat anima mea. Arcypasterzowi* [ks. Bp. J. Mazurowi] z okazji 25 lecia pasterzowania w Kościele Siedleckim, praca zbiorowa pod red. ks. bp. H. Tomasika, ks. K. Korszniewicza, ks. J. Józwicka, bd. i m.w. [Siedlce 1993], s. 11.

W historiografii jako data erekcji diecezji podlaskiej funkcjonuje także data 2 lipca 1818 r. spowodowane jest to mylnym tłumaczeniem papieskiego dokumentu erekcyjnego. Zob. np. *Synod diecezjalny podlaski pod przewodnictwem jego ekscelencji najdoszajniejszego i czynajgodniejszego Doktora Henryka Przędzickiego z bożego zmiłowania i stolicy apostolskiej łaski Biskupa Podlaskiego w kościele katedralnym Trójcy Przenajświętszej w Janowie R.P. 1923 w D. 28, 29 i 30 sierpnia odbyty*, Siedlce 1923, s. 8.

²⁰ Szerzej na temat dziejów diecezji łuckiej w: L. Królik, *Organizacja diecezji łuckiej i brzeskiej* [w:] *Warszawskie Studia Teologiczne*, t. I, Warszawa 1983; tenże, *Organizacja dekanalna diecezji łuckiej i brzeskiej w XVII i XVIII wieku*, Prace Instytutu Historii Kościoła, t. I, cz. 3, Lublin 1981; X. K. N., *Łuckie biskupstwo obrządku łacińskiego*, *Encyklopedia Kościelna*, t. XII, s. 613–620; F. Sznarbachowski, *Początek i dzieje rzymskokatolickiej diecezji łucko-żytomierskiej, a obecnie łuckiej w zarysie*, Warszawa 1926; B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich. Diecezja (włodzimierska) łucka*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej „ABMK”), 1969, t. 19, s. 347–351; B. Błoński, *Janów Podlaski jako siedziba biskupów łuckich i brzeskich* [w:] *Adam Naruszewicz. Materiały z sesji popularnonaukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Przyjaciół Janowa Podlaskiego w dniu 4 maja 2001 r.*, praca zbiorowa pod red. G. Michałowskiego i K. Kostrzewy, Janów Podlaski 2001, s. 7–21.

²¹ Ks. Z. Młynarski, *Zarys dziejów Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim 1602–1818*, Rzym 1976, s. 26–27, tenże, *Seminarium Duchowne w Janowie Podlaskim 1805–1818*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, 1969, s. 247–252, tenże, *Dzieje seminarium duchownego w Janowie Podlaskim 1818–1828*, „Roczniki teologiczno-kanoniczne”, 1972, t. 19, z. 4, s. 59–62.

²² AAL, sygn. A 171, *Protobocollon, k. 1865–1868. (List pasterski z okoliczności odłączenia części diecezji lubelskiej i w województwie podlaskim i mazowieckim do archidiecezji warszawskiej i diecezji podlaskiej)* za: Ks. B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (968–1939)*, „ABMK”, 1970, t. 20, s. 315.

skiej)²³ wydzielono z następujących diecezji: łuckiej (51+2 filie), krakowskiej (37), poznańskiej (22), płockiej (3), chełmskiej (4)²⁴. Diecezję janowską włączono w skład nowoutworzonej metropolii warszawskiej²⁵. Terytorium diecezji podlaskiej pokrywało się w zasadzie z terytorium województwa podlaskiego ze stolicą w Siedlcach²⁶.

Biskupem nowoutworzonej diecezji papież zamierzał uczynić bp. sufragana wrocławskiego Feliksa Lewińskiego. 2 lipca 1818 r. Pius VII polecił bp. Franciszkowi Malczewskiemu przeprowadzenie procesu informacyjnego biskupa nominata²⁷.

11 sierpnia 1818 r. bp Lewiński otrzymał od cara Rosji i króla Królestwa Polskiego Aleksandra I nominację na stanowisko biskupa nowo powołanej diecezji janowskiej, czyli podlaskiej²⁸. Car nominując Lewińskiego powołał się na art. 42 „Ustawy konstytucyjnej Królestwa Polskiego”. Upoważnił również biskupa nominata „do czynienia u Stolicy Apostolskiej kroków prawem kanonicznym rzymskokatolickim przepisanych”²⁹.

16 listopada 1818 r. w Warszawie – arcybiskup Malczewski, przeprowadził Proces informacyjny „o stanie Kościoła Biskupiego i o życiu i obyczajach biskupa Lewińskiego”³⁰. Biskup Lewiński osobiście podczas Procesu przedłożył Delegatowi Apostolskiemu dokumenty: *Litteras Commissionis ad educendum Processum de die 2 Iulii 1818 an.; provisionem Ecclesiae Eretrianensis 1794 anno, pridie Idus septembris; testimonium Consecrationis: nominationem Alexandri I regis in lingua gallica*³¹.

Ponieważ przez kilka miesięcy bp. Lewiński nie otrzymał odpowiednich dokumentów papieskich, zatwierdzających nominację carską, 18 grudnia 1818 r. biskup lubelski Wojciech Skaraszewski przesłał nominatowi podlaskiemu pełną jurysdykcję zwyczajną i delegowaną obejmującą tereny nowoutworzonej diecezji podlaskiej³².

²³ Diecezja lubelska powstała 23 IX 1805 r. na mocy bulli „Quemadmodum Romanorum Pontificum” papieża Piusa VII. Szerzej w: Ks. M. T. Zahajkiewicz, *Zarys historii archidiecezji lubelskiej* [w:] *Archidiecezja lubelska. Historia i administracja*, red. Ks. M. T. Zahajkiewicz, Lublin 2000, s. 104.

²⁴ Ks. P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 25.

²⁵ Ks. Z. Skielczyński, *Archidiecezja Warszawska w latach 1818–1830* [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, pod red. Ks. H. E. Wyczawskiego, t. IV, Warszawa 1978, s. 47–49.

²⁶ Ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja diecezji janowskiej czyli podlaskiej*, „WDP”, 1968, nr 7–8, s. 167.

²⁷ Ks. P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 90.

²⁸ Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Akta ogólne, (1819), nr 3, k. 76, k. 77. *Odpis dekretu nominacyjnego Biskupa Podlaskiego Feliksa Łukasza Lewińskiego*.

²⁹ Cyt. za: ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 168.

³⁰ ASV, Processus Consistoriales, Lewiński Feliks Łukasz na biskupa podlaskiego, vol. 216, k. 393.

³¹ Ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 168.

³² AAL, sygn. A 171, k. 1871–1874. *Administratio novae Dioecesis Podlachiae cum plena potestate Felici Lewiński episcopo nominatio Podlachiae* za: Ks. B. Kumor, *Granice metropolii...*, s. 315.

Jednym z pierwszych posunięć personalnych pierwszego biskupa podlaskiego (wówczas jeszcze biskupa nominata) było nominowanie 22 grudnia 1818 r. ks. Adama Kukieła, kanonika łuckiego, proboszcza parafii św. Mikołaja w Międzyrzecu Podl.³³, delegatem do spraw organizacji diecezji janowskiej, czyli podlaskiej³⁴. 27 stycznia 1819 r. ks. Kukiel otrzymał nominację na sędziego delegata i wiceadministratora diecezji podlaskiej (chodziło o urząd audytora, czyli sędziego generalnego inaczej mówiąc wikariusza generalnego – przyp. R.D.)³⁵. W dokumentach urzędowych funkcjonuje on również jako „zastępca” biskupa³⁶.

Jedną z pierwszych nominacji Kukieła było mianowanie ks. Mateusza-Maurycyego Jasińskiego notariuszem Konsystorza³⁷.

Sam biskup Lewiński przebywał, bowiem nadal we Włocławku (mając do pomocy w sprawach diecezji podlaskiej ks. Teodora Majewskiego – wcześniej notariusza konsystorza kujawskiego) przede wszystkim ze względu na brak oficjalnej nominacji papieskiej oraz lokalu dla potrzeb rezydencji biskupiej w Janowie Podlaskim.³⁸

Papież Pius VII, dnia 28 marca 1819 r., po wysłuchaniu relacji z ww. Procesu informacyjnego, uznał nominację Aleksandra I za narzuconą, niezgodną z prawem. Uznał ją jednak, jak również „proces informacyjny” w drodze specjalnej łaski. „Delegata Apost., arcybiskupa Malczewskiego nazwał kompilatorem błędów i wieloznaczności, polecił powiadomić go o tym, nakazał w przyszłości dokładnie wypełniać przepisy, zawarte w konstytucji papieża Grzegorza XIV i w instrukcji papieża Urbana VIII i zachować to upomnienie w Kancelarii Biskupiej”³⁹.

Oficjalną nominację papieską, na ordynariat podlaski otrzymał bp. Lewiński na mocy bulli papieża Piusa VII z 30 marca 1819⁴⁰.

Sytuacja, w której biskup nominat pozostawał we Włocławku a w Janowie rządził ks. A. Kukiel jako zastępca nie odpowiadała władzom państwowym. Komisja Rządowa W R. i O. P kilkakrotnie pisała do biskupa Lewińskiego, aby sam zajął się korespondencją z władzami rządowymi i osobiście objął rządy diecezją.

³³ ADS, Akta Ogólne, (1818), nr 1, k. 11. *Odpis ogłoszenia z 22 XII 1818 r. o przejęciu zarządu diecezją podlaską przez ks. Prepozyta międzyrzeckiego Adama Kukieła.*

Ks. Adam Kukiel był jednym z najwybitniejszych księży doby stanisławowskiej matematyk nadworny króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

³⁴ ADS, Ao, (1819), nr 1. Dziennik podawczy miesiąca stycznia 1819 r., k. 1–4; ADS, Ao, (1819) nr 4, k. 1, ADS, Ao, (1819) nr 8, k. 2.

³⁵ ADS, Ao, (1818), nr 1, k. 12–13. *Dokument nominacyjny z 27 I 1819 r. ks. A. Kukieła sędzią delegatem i wiceadministratorem diecezji podlaskiej.* ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 168.

³⁶ ADS, Ao, (1819), nr 6.

³⁷ ADS, Ao, (1818), nr 1, k. 13 i n.

³⁸ *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, s. 960. Warto zaznaczyć, że we Włocławku zostawił po sobie wybudowaną na swój koszt rezydencję biskupa sufragana.

³⁹ Cyt. za: ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 168.

⁴⁰ Ks. B. Kumor, *Granice metropolii...*, s. 315. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 167. P. Ni-tecki podaje datę 29 marca 1819 r.

Uroczysty ingres do katedry janowskiej i objęcie przez niego rządów diecezją podlaską miało miejsce dopiero 9 września 1819 r.⁴¹

Konsystorz (kuria biskupia – przyp. R.D.)

Zgodnie z zarządzeniami ww. bulli „Ex imposita nobis”, dekretu egzekucyjnego Delegata Apost, arcybiskupa Malczewskiego z 17 kwietnia 1819 r., brewe papieskiego z dnia 16 lutego 1820 r., w oparciu o obowiązujące wówczas prawo kanoniczne i prawodawstwo Królestwa Polskiego, biskup F. Lewiński dokonał organizacji poszczególnych urzędów diecezji podlaskiej.

9 września 1818 r. bp. Lewiński dokonał zmiany na stanowisku wikariusza generalnego Konsystorza Generalnego Podlaskiego (kurię biskupiej – przyp. R.D.). Na miejsce ks. Adama Kukieła, mianował ks. Teodora Majewskiego, nominacje na sędziów surogatów otrzymali: ks. Adam Popławski, ks. Florian Bieśliński, na notariusza: ks. Jakub Kędrzyński; obrońcą węzła małżeńskiego został ks. Wawrzyniec Drachalski a instygatorem officii ks. Florian Górski. Kierownikiem kancelarii biskupiej został ks. Józef Folbrowski⁴².

Podział dekanalny

Biskup utworzył także dwa dekanaty (oficjalaty) foralne:

- Międzyrzecki, obejmował dekanaty: międzyrzecki, łaskarzewski, parczewski i stężycki – oficjałem foralnym został ks. Adam Kukiel
- Węgrowski, obejmował dekanaty: garwoliński, liwski i węgrowski – oficjałem foralnym został – ks. Jakub Białobrzęski.

Pozostałymi dekanatami zarządzał Konsystorz Generalny Podlaski⁴³.

W chwili erekcji w 1818 r. diecezja podlaska liczyła 9 dekanatów i miała 117 parafii, (niezbyt skrupulatnie – przyp. R.D.) wliczonych w bulli „Ex imposita nobis”.

Na skutek nacisków Komisji Rządowej W.R. i O.P. aby granice diecezji dostosować do granic administracyjnych⁴⁴ bp podzielił diecezję na 10 dekanatów, o czym zawiadomił ww. Komisję 23 marca 1823 r.⁴⁵. Wkrótce doszedł jeszcze, jako 11, dekanat liwski.

⁴¹ ADS, Acta episcoporum Podlachiensium ab an. 1819, nr D-120, k. 1–2. *Kopia dekretu o objęciu władz Diecezji Podlaskiej*; AAL, Acta Consistorii (Curiae) Podlachiensis, sygn. 62, *Acta osobiste bpa F. Lewińskiego*. Ks. J. Pruszkowski podaje datę 8 września.

⁴² ADS, Acta episcoporum ..., nr D-120, k. 3–4 i n.

⁴³ A. Soszyński, *Kapituła Katedralna Janowska...*, s. 4.

⁴⁴ ADS, Ao, (1819), nr 3, k. 74. *Pismo Komisji Rządowej W.R. i O.P. z 9 III 1819 r. o konieczności podziału diecezji na dekanaty zgodnie z granicami administracyjnymi*.

Kapituła katedralna

Jak już wspomniano, Papież Pius VII erygował Kapitułę Katedralną Janowską, czyli Podlaską przy katedrze pw. św. Trójcy w Janowie bullą „Ex imposita nobis” z dnia 30 czerwca 1818 r. Do właściwej erekcji kapituły i powołania jej członków doszło jednak kilka lat później. Powodów było kilka, do najważniejszych należał fakt, iż władze państwowe ograniczyły liczbę członków kapituły do 2 prałatów i 2 kanoników, na co biskup nie chciał się zgodzić gdyż papież Pius VII we wspomnianej bulli, erygował kapitułę w liczbie 4 prałatów i 8 kanoników. Po kilkuletniej wymianie pism z władzami, 12 kwietnia 1822 r. zgodnie z wytycznymi wspomnianej bulli bp Lewiński ukonstytuował kapitułę katedralną⁴⁶, mianując w niej 12 członków.

Namiestnik Królestwa Polskiego zatwierdził pierwszy skład kapituły podlaskiej dopiero w dniu 26 listopada 1822 r.⁴⁷

Biskup Feliks Lewiński instalował wszystkich członków Kapituły Katedralnej Janowskiej czyli Podlaskiej dopiero w dniu 26 maja 1823 r. w katedrze janowskiej⁴⁸.

Statut kapituły katedralnej ułożony przez ks. Teodora Majewskiego i ks. Wojciecha Ossolińskiego został przyjęty 14 czerwca 1824 r. przez kapitułę na sesji generalnej. Nie miał on jednak mocy prawnej gdyż biskup Lewiński przed śmiercią go nie zatwierdził⁴⁹. Nota bene zatwierdził go dopiero w 1857 r. biskup Szymański⁵⁰.

W diecezji podlaskiej bp Lewiński niezmiernie szybko dał się poznać jako opiekun biednych, przyjął nawet 2 maja 1819 r. urząd prezesa Towarzystwa Dobroczynności Województwa Podlaskiego, które powstało w Siedlcach. Nota bene prezesem rady wojewódzkiej tego Towarzystwa został ks. Kukiel. Sekretarzem zaś został Kajetan Morykoni – komisarz Wydziału Oświecenia Województwa Podlaskiego.

Z inicjatywy biskupa Lewińskiego wybudowano w Siedlcach przy ulicy Prospektowej 18 (dziś Aslanowicza) szpital po nazwą: „Dom opieki św. Józefa” i wezwaniem: „W bogu nadzieja nasza”⁵¹. Wg. pierwszego historyka diecezji, ks. Józefa Pruszkowskiego „czyny dobroczynności były zawsze codzienną jakby strawą jego życia”⁵².

⁴⁵ ADS, Ao, (1819), nr 3, k. 75 i n.

⁴⁶ ks. A. Soszyński, *Powstanie i organizacja...*, s. 168–169.

⁴⁷ ADS, (1822), nr 27, k. 166. *Pismo Komisji Rządowej z dn. 7 XII 1822 r. do bpa podlaskiego.*

⁴⁸ Ks. Z. Młynarski, dz. cyt., s. 126.

⁴⁹ Ks. P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 132.

⁵⁰ Tamże, s. 132.

⁵¹ „Gazeta Warszawska”, 1819, nr 38. „Gazeta Podlaska”, 1923, nr 46. A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448–1918*, Warszawa 1969, s. 135.

⁵² P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], *Janów biskupi czyli Podlaski. Z dawnych i współczesnych źródeł*, Kraków 1897, s. 109.

Jako biskup ordynariusz podlaski 11 maja 1819 r. został senatorem Królestwa Polskiego⁵³ otrzymując równocześnie order Św. Anny⁵⁴. Zasiadał jednak na jednym tylko sejmie w 1820 r.

Od samego początku swej posługi w diecezji biskup rozpoczął starania u rządu carskiego o zwrot zamku biskupów łuckich w Janowie Podlaskim zajętego po śmierci bp. Adama Naruszewicza przez urzędników stadniny janowskiej. Ponieważ zabiegi te nie przyniosły skutku, w 1821 r. kupił od hrabiego Ledóchowskiego za 135 000 zł. polskich majątek Zakrze koło Łosic⁵⁵, gdzie zamieszkał. Do stolicy diecezji Janowa dojeżdżał jedynie w święta oraz w celu rozstrzygnięcia w Kurii ważniejszych spraw. Z wiadomych względów sytuacja taka wpływała niekorzystnie na zarządek diecezję.

Biskup Lewiński brał także żywy udział w życiu kościoła katolickiego w podzielonej zaborami Polsce. Był konsekratorem lub współkonsekratorem m.in. następujących biskupów: bp Franciszka Malczewskiego (5 listopada 1815 r. w Warszawie), oraz bp Jana Pawła Woronicza (8 maja 1816 r.)⁵⁶, w Chełmie bp sufragana chełmskiego Jana Jerzego Włczyckiego (4 października 1818 r.), bp kujawsko-kaliskiego Andrzeja Wołowicza w Kaliszu (4 lipca 1819 r.)⁵⁷.

W: 1824 r. przez okres sześciu miesięcy pracował w Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, gdzie reprezentował stronę kościoła katolickiego⁵⁸.

Biskup Feliks Lewiński zmarł 5 kwietnia 1825 r. w miejscowości Święte, w parafii Koneck, w ówczesnej diecezji kujawskiej; podczas odwiedzin u rodziny. Został pochowany w grobach katedry włocławskiej. Serce zaś przewieziono do Janowa Podlaskiego i pochowano w katedrze w prawej ścianie prezbiterium kościoła. W: miejscu tym brat zmarłego umieścił tablicę z czarnego marmuru z napisem:

Cor meum requiescet in spe. Ps. Immortali memoriae Felici Lucae in Levino Lewinski, Fratri suo pietate in Deum, charitate in proximum conspicuo, Deo, Ecclesiae et omnibus charo, V aprilis MDCCLXXV, aetatis suae LXXV anno conformi Sanctitatis vitae morte e vivis sublato, maestissimus frater Franciscus Ignatius Eppus Eleutheropolitanus, sufraganeus Podlachiensis, viventi post funere Virtuti, hoc lacrimis conspersum posuit monumentum.

Czyli:

⁵³ „Gazeta Warszawska”, 1819, nr 42.

⁵⁴ P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], dz. cyt., s. 109.

⁵⁵ ADS, Ao, nr 477. Wykaz hipoteczny dóbr Zakrze w województwie podlaskim położonych, dziełecznych JW Lewińskiego sufragana podlaskiego z dnia 13 (25) stycznia 1837 r. P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], dz. cyt., s. 111.

⁵⁶ R. Dmowski, *Jan Paweł Woronicz – jako pleban Liwski*, s. 21. [materiały sesji naukowej w druku].

⁵⁷ Ks. Z. Młynarski, dz. cyt., s. 126.

⁵⁸ P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], dz. cyt., s. 111.

Serce moje spocznie w spokoju.

Nieśmiertelnej pamięci Feliksowi Łukaszowi na Lewinie Lewińskiemu, swemu bratu odznaczającemu się pobożnością wobec Boga, miłością bliźniego, miłemu Bogu, Kościołowi i wszystkim [ludziom], zabranemu przez śmierć spośród żywych 5 kwietnia 1825, a zgodnie z tym w 75tym roku swego życia i swej świętości, najsmutniejszy brat Franciszek Ignacy biskup Eleuteropoliński, sufragan podlaski, żyjącej po pogrzebie cnotcie położył ten skropiony łzami pomnik⁵⁹.

Nad tablicą pamiątkową zawieszoną portret zmarłego.

Po bp. Feliksie Lewińskim zachowały się w Archiwum Diecezjalnym Siedleckim trzy „Listy pasterskie”, jakie wygłaszał do duchowieństwa i wiernych diecezji podlaskiej⁶⁰.

Warto zaznaczyć, że po śmierci bp. Lewińskiego Kapituła Katedralna Janowska w dniu 19 kwietnia 1825 r. wybrała wikariuszem kapitulnym Franciszka Lewińskiego⁶¹, prałata – dziekana tejże kapituły, brata zmarłego biskupa⁶². Rządził on diecezją do października 1826 r.⁶³ Co ciekawsze już 31 maja 1825 r. występuje on w aktach jako biskup nominat⁶⁴. Oficjalną nominację na biskupa sufragana janowskiego otrzymał on jednak 3 lipca 1826 r. zostając biskupem tytularnym Eleutheropolis⁶⁵. Sakrę biskupią przyjął 17 września 1826 r. w Lublinie. Był równocześnie proboszczem w Łosicach⁶⁶ z filią w Hadynowie. Zmarł 15 sierpnia 1854 r.⁶⁷ w otrzymanym na mocy testamentu brata majątku Zakrze⁶⁸.

⁵⁹ Tłumaczenie dr Maria Starnawska, której pragnę w tym miejscu złożyć serdeczne podziękowanie.

⁶⁰ ADS, Ao, nr 413, Rozporządzenia i listy pasterskie biskupów podlaskich (m.in. Feliksa Lewińskiego – przyp. R.D.). Są to: wydany 2 stycznia 1819 r. we Włocławku *List – zawiadomienie duchowieństwa i wiernych Diecezji podlaskiej o powołaniu na biskupstwo podlaskie i doczasowem objęciu w niej rządów pasterskich*, k. 4–5; wydany 15 czerwca 1819 r. w m. Święte *List o zupełnem objęciu rządów diecezji podlaskiej*, k. 6; wydany w Janowie Podlaskim 24 sierpnia 1826 r. o jubileuszu, k. 8.

⁶¹ ASV, Process. Consist. Lewiński Franciszek na bpa sufragana podlaskiego. vol. 224, k. 71–80v.

⁶² Według akt był on również administratorem generalnym (apostolskim) diecezji podlaskiej. AAL, Acta actorum in Cons. Dioecensis Podlachiensis 1825–1829, Rep. 60 A, sygn. 176, k. 19.

⁶³ *Synod diecezjalny podlaski...*, s. 12. Zob. też. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 247–248.

⁶⁴ AAL, Acta actorum in Cons. Dioecensis Podlachiensis 1825–1829, Rep. 60 A, sygn. 176, k. 3.

⁶⁵ Ks. P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 91. Franciszek Lewiński urodził się 12 sierpnia 1783 r. Studiował we Wrocławiu i Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1806 r. Był kanonikiem chełmskim, proboszczem w Swarzewie i Chodczu.

⁶⁶ P. Nitecki, *Biskupi kościoła w Polsce...*, s. 248.

⁶⁷ ADS, Ao, (1854), nr 376, k. 28. *Zawiadomienie o zgonie bp. sufragana Franciszka Lewińskiego skierowane do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych*.

⁶⁸ ADS, Ao, nr 477, k. 24. *Testamentem z 3 czerwca 1824 r. biskup Feliks Łukasz Lewiński przekazał majątek bratu*.